

HALLINTOVALIOKUNNAN LAUSUNTO 1/2004 vp

Selvitys kotikunnan muuttamista koskevista eräistä rajoituksista

Valtioneuvostolle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunnan hallintovaliokunta on 16.12.2003 antanut lausunnon (HaVL 39/2002 vp), joka liittyy sisäasiainministeriön perustuslain 47 §:n 2 momentin nojalla valiokunnalle antamaan selvitykseen kotikunnan muuttamista koskevista eräistä rajoituksista (MINS 2/2002 vp). Lausunnossaan hallintovaliokunta edellytti, että ensi tilassa asetetaan laajapohjainen työryhmä tai toimikunta, jonka tehtävänä on perus- ja ihmisoikeudet huomioon ottaen arvioida edellytykset sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön rahoitusjärjestelmien sekä kotikuntalain 3 §:n 2 kohdan muuttamiseksi, ja että tämän työn vaiheesta, sisällöstä, johtopäätöksistä ja ehdotuksista annetaan hallintovaliokunnalle tilannekohtainen selvitys vuoden 2003 loppuun mennessä.

Valiokunta on saanut 29.12.2003 päivätyn sisäasiainministeriön kirjeen, jossa viitataan hallintovaliokunnan lausunnossa HaVL 39/2002 vp tarkoitettuna tilannekohtaisena selvityksenä kirjeen oheen liitettyyn 18.12.2003 päivättyyn sosiaali- ja terveysministeriön kirjelmään.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Terhi Lehtonen ja neuvotteleva virkamies Rainer Alanen, sisäasiainministeriö
- hallitusneuvos Jouko Narikka, sosiaali- ja terveysministeriö.

Viitetieto

Hallintovaliokunta on aiemmin antanut asiassa lausunnon HaVL 39/2002 vp.

MINISTERIÖIDEN SELVITYKSET

Sosiaali- ja terveysministeriö

Pääministeri Matti Vanhasen hallitusohjelman mukaan "Valtionosuusjärjestelmää kehitetään palvelurakenteiden ja tuottamistapojen uusimisesta sekä kuntien välistä yhteistyötä edistäväksi. Lisätään palveluiden tarve- ja olosuhdetekijöistä aiheutuvien kustannusrakenteiden erojen, suurimpien kaupunkien erityisolosuhteiden sekä muuttoliikkeen ja väestörakenteen muutosten

huomioon ottamista valtionosuusjärjestelmässä. Sektorikohtaisia valtionosuuksia yhtenäistetään ja selkeytetään."

Sisäasiainministeriö on asettanut 11.6.2003 kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmän arvioimiseksi ja tarvittavien muutosehdotusten valmistelua varten johtoryhmän ja valmistelu-työryhmän, joissa on myös sosiaali- ja terveysministeriön edustus. Toimeksiannon mukaan

johtoryhmän tulee jättää esityksensä tarvittaessa hallituksen esityksen muotoon saatettuna vuoden 2004 huhtikuun loppuun mennessä sisäasiainministeriölle. Esitysten pääsisällön tulee olla tiedossa käsiteltäessä maaliskuussa 2004 valtiontalouden kehyksiä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuusjärjestelmän erilaiset tarkistustarpeet tulevat selvitettäväksi edellä mainitun uudistuksen yhteydessä. Valmistelutyön yhteydessä on myöhemmin sovittu, että eri sektoriministeriöiden erityiskysymyksiä käsittelemään perustetaan asianomaisten ministeriöiden vetämät epäviralliset alaryhmät. Nämä alaryhmät valmistelevat omalta osaltaan ehdotukset siten, että ne ovat myöhemmin käsiteltävissä sisäasiainministeriön valmistelevan työryhmän kokouksissa ja otettavissa osaksi tämän ehdotusta. Sosiaali- ja terveysministeriön alaryhmä on aloittanut työkokouksensa lokakuussa 2003, ja tavoitteena on tehdä ministeriön osalta tarvittavat muutosehdotukset vuoden 2004 tammikuun loppuun mennessä.

Työn yhteydessä esille nousee myös eräitä poikkihallinnollisia palvelujen rahoitukseen ja ohjaukseen liittyviä kysymyksiä. Esimerkiksi hallintovaliokunnan lausunnossa tarkoitettu kotikunnan muuttamiseen liittyviä rajoituksia koskeva selvitys on luontevasti käsiteltävissä edellä mainitun sisäasiainministeriön vetämän työryhmän ja johtoryhmän työssä.

Sosiaali- ja terveysministeriön alaryhmän työssä on alustavasti selvitetty mahdollisuutta siihen, että kunnan vaikeavammaisten asukkaiden lukumäärä otettaisiin uudeksi sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannusten valtionosuuden määräytymisperusteeksi. Tällä tavoin voitaisiin nykyistä jossain määrin paremmin ottaa huomioon niiden kuntien tilanne, joissa on keskimääräistä enemmän vaikeavammaisia henkilöitä avo- tai laitoshoidossa. Alaryhmän työssä on selvitettävänä myös eräiden nykyisten määräytymisperusteiden muuttaminen. Tältä osin on harkittavana muun muassa vanhustenhuollon kustannusten painoarvon lisääminen jossain määrin.

Tarkoituksena ei kuitenkaan ole, valtionosuusjärjestelmän mitoitus ja laskennallinen

luonne huomioon ottaen, että edellä mainituilla mahdollisilla uudistuksilla voitaisiin jatkossakaan korvata esimerkiksi vaikeavammaisten henkilöiden ja vanhusten laitoshoidosta aiheutuvia korkeita todellisia kustannuksia. Sosiaali- ja terveydenhuoltoon ei ole myöskään nopeasti ja ongelmitta luotavissa uusia suurten kustannusten tasausjärjestelmiä. Lähtökohdan tulisi olla, että henkilön todellinen asuinkunta on hänen kotikuntansa ja että tästä pääsäännöstä säädettävät poikkeukset rajataan mahdollisimman vähäisiksi.

Sosiaali- ja terveysministeriön käsityksen mukaan nykyiset henkilön kotikunnan määräytymiseen liittyvät tulkintaerimielisyydet ovat nousseet esiin lähinnä yksittäisissä tilanteissa, eivät esimerkiksi kokonaisten sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasryhmien osalta. Tämäkin viittaa siihen, että hallintovaliokunnan lausunnossa todettua ongelmaa pyritään selvittämään ensi sijassa kotikuntalakia selkiyttämällä.

Edellä mainituilla sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuusjärjestelmään suunnitteilla olevilla tarkistuksilla — jos niistä lopullisesti päätetään — voitaisiin todennäköisesti jossain määrin lisätä edellytyksiä sille, että nykyisen kotikuntalain 3 §:n 2 kohdan rajausta selkiytettäisiin tai että säännös poistettaisiin kokonaan. Tilannetta tässä suhteessa arvioitaessa on kuitenkin suuri merkitys erityisesti perus- ja ihmisoi-keusnäkökohtien huomioon ottamisella. Tältä osin asiantuntijakuuleminen on tarkoitus suorittaa vuoden 2004 alkupuolella. Näin ollen vuoden 2004 keväällä voitaneen kokonaisuutena arvioida tarkemmin edellytyksiä kotikuntalain muuttamiseen.

Sisäasiainministeriö

Kotikunnan määräytymistä koskevien säännösten muuttamisesta laaditaan tarvittaessa erillinen hallituksen esitys sen jälkeen, kun sosiaali- ja terveysministeriön kirjelmässä mainittu kotikuntalain 3 §:n 2 kohdan muuttamiseen liittyvä selvitystyö kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmien uudistamista selvittävän työryhmän yhteydessä on valmistunut ja sen perusteella tehty päätökset tarvittavista jatkotoimenpiteistä.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Hallintovaliokunta toteaa viitaten aiempaan lausuntoonsa HaVL 39/2002 vp, että henkilön kotikunta määräytyy kotikuntalain (201/1994) pääsäännön mukaan hänen tosiasiallisen asuinpaikkansa mukaan. Pääsäännöstä poiketen henkilön kotikunta ei kuitenkaan muutu sanotun lain 3 §:n 2 kohdan nojalla, jos henkilön asuminen toisessa kunnassa johtuu hoidosta tai huollosta sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksikössä tai muutoin vastaavissa olosuhteissa.

Aiemmin saadun selvityksen perusteella kotikunnan määräytymistä sekä palvelujen järjestämis- ja kustannusvastuuta koskevat kuntien väliset erimielisyydet ovat melko yleisiä. Tuomioistuinratkaisut ovat kuitenkin osaksi mahdollistaneet kotipaikan määräytymisen kotikuntalain pääsäännön mukaisesti 3 §:n 2 kohdan estämättä. Vaikuttaa kuitenkin selvältä, että perustulaisissa säädetty kansalaisen oikeus valita asuinpaikkansa ei käytännössä toteudu asianmukaisesti. Valiokunta pitääkin tärkeänä edellä ministeriöiden tilannekohtaisessa selvityksessä kerrottua selvitystyötä, jonka tavoitteena on löytää ratkaisuja esillä olevaan ongelmatilanteeseen valmisteilla olevan valtionosuusjärjestelmän uudistamistyön yhteydessä. Ministeriöiden selvityksen mukaan vuoden 2004 keväällä voidaan

tarkemmin kokonaisuutena arvioida edellytyksiä kotikuntalain muuttamiseen. Valiokunta pitää lähtökohtana sitä, että ne esteet, jotka rajoittavat henkilön tosiasiallista mahdollisuutta valita asuinpaikkansa, tulee poistaa. Samalla on voitava huolehtia myös siitä, että henkilö saa tarpeellisen hoidon ja huollon. Toimenpiteet edellyttävät taloudellisen kustannusvastuun arvioimista ja ratkaisemista valtion ja kuntien välillä sekä kuntakohtaisten vaikutusten selvittämistä ja järjestämistä niin, että järjestelmä kohtelee erilaisia kuntia tasapuolisesti ottaen huomioon niiden taloudellisen kantokyvyn.

Lausunto

Lausuntonaan hallintovaliokunta edellyttää,

että ministeriöiden selvityksessä mainittu meneillään olevan selvitystyön valmistuttua keväällä 2004 hallintovaliokunnalle annetaan selvitys niistä toimenpiteistä, joilla on tarkoitus vaikuttaa siihen, että myös hoidossa tai huollossa sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksikössä tai vastaavissa olosuhteissa olevan henkilön kotikunta määräytyy tosiasiallisen asuinpaikan perusteella.

Helsingissä 26 päivänä helmikuuta 2004

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Matti Väistö /kesk
vpj. Veijo Puhjo /vas
jäs. Nils-Anders Granvik /r
Rakel Hiltunen /sd
Hannu Hoskonen /kesk
Esko Kurvinen /kok

Lauri Kähkönen /sd
Heli Paasio /sd
Satu Taiveaho /sd
Tapani Tölli /kesk
Ahti Vielma /kok
Tuula Väättäinen /sd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ossi Lantto.